

K sociálně ekonomickým a politickým souvislostem vědeckotechnické revoluce ve vojenství

Všechny oblasti společenského života se rozvíjejí v dialektické jednotě evolučních a revolučních změn. Také vojenství je důležitou sférou sociální reality, již marxisticko-leninská strana a vlády socialistických zemí věnují značnou pozornost, neboť jednou ze zákonitostí socialistické revoluce je její obrana. Adekvátní úroveň rozvoje socialistického vojenství podmiňuje existenci vnějších sil, které ohrožují světový mír a bezpečnost těch národů, které si zvolily socialistickou cestu rozvoje a budují socialismus a komunismus.

Priorita vnějších hybných sil budování a rozvoje socialistického vojenství tvoří jeho principiální zvláštnost, která svědčí o humánní podstatě socialismu. Tato skutečnost však nikterak nezmenšuje ekonomické, vědeckotechnické a organizační náklady, které jsou potřebné ke spolehlivému zabezpečení internacionální obrany socialismu. Zdůraznil to i XVI. sjezd KSČ: „Mezi naše nejdůležitější úkoly patří upevňovat a zvyšovat obranyschopnost naší země. Budeme i nadále budovat Československou lidovou armádu jako nedílnou součást ozbrojených sil států Varšavské smlouvy. Nebudeme litovat sil a prostředků, aby naše armáda byla vysoce moderní armádou, bezmezně oddanou

straně a lidu, schopnou společně se Sovětskou armádou a armádami ostatních států Varšavské smlouvy uchránit mír a vymoženosti socialismu.“ (Sborník hlavních dokumentů XVI. sjezdu KSČ. Praha, Svoboda 1981, s. 35.)

Jednou z cest všestranného zabezpečení internacionální obrany socialismu je cílevědomý rozvoj a využití výsledků vědeckotechnické revoluce ve vojenství.

Vědeckotechnická revoluce ve vojenství se rozvíjí současně ve vyspělých kapitalistických i socialistických zemích. Budeme-li proto zkoumat tyto procesy z vědeckotechnického hlediska, zjistíme, že mezi nimi neexistují výrazné rozdíly. To proto, že např. vojenská technika armád obou protikladných společenských systémů je založena na stejných principech poznání a využití objektivních přírodních zákonů. Jestliže se zkoumání a hodnocení vědeckotechnické revoluce ve vojenství redukuje na technické nebo vědecké změny, může se jevit jako politicky indiferentní proces. Taková forma nevědecké interpretace vědeckotechnické revoluce ve vojenství je vlastní určité skupině buržoazních ideologů, kteří ignorují tu skutečnost, že vědeckotechnický aspekt odhaluje pouze

jednu stránku vědeckotechnické revoluce ve vojenství. Její komplexní analýza si nezbytně vyžaduje zkoumání sociálně ekonomických a politických souvislostí jejího rozvoje. Teprve tyto aspekty analýzy vědeckotechnické revoluce ve vojenství umožňují odhalit sociální příčiny a hybné síly vzniku a rozvoje vědeckotechnické revoluce ve vojenství. Vědeckotechnická revoluce ve vojenství je totiž relativně samostatnou stránkou („součástí“) širšího celospolečenského procesu vědeckotechnické revoluce — a to je podsystémem společensko-ekonomické formace. Proto také sociální příčiny a hybné síly rozvoje vědeckotechnické revoluce ve vojenství jsou diametrálně odlišné v podmínkách kapitalismu a socialismu.

Vědeckotechnická revoluce ve vojenství je v podmínkách kapitalismu nerozlučně spjata s militarismem. Militarismus je však historicky starší než vědeckotechnická revoluce. Jeho hlubokou analýzu udělal již V. I. Lenin. Vědecky dokázal, že militarismus je bytostně spjatý s imperialismem, „... který se podle svých základních ekonomických vlastností vyznačuje značně malou mírou mírovosti a svobody milovnosti, značně velkým a všeobecným rozvojem militarismu.“ [V. I. Lenin: Spisy. Sv. 28. Praha 1954, s. 243.] Podstata im-

perialismu se nemění, naopak dochází k dalšímu prohlubování militarizace kapitalismu. Monopolistické kruhy nemají nejmenší zájem na omezení vojenských rozpočtů či zmírňování mezinárodního napětí. Způsobují to jejich ekonomické zájmy. Uvolňování napětí, procesy postupného odzbrojení a likvidace válečného nebezpečí ohrožují životy těchto monopolů i celého vojenskoprůmyslového komplexu. Dynamika soudobého vědeckotechnického pohybu ve vojenství objektivně těmto zbrojařským monopolům „nahrává“. Jedním z důsledků této dynamiky je rychlé morální zastarávání vojenské techniky. Pružná kompenzace tohoto morálního zastarávání si vyžaduje prvotní a bezprostřední využití (přesněji řečeno zneužití) vědeckotechnického poznání pro potřeby vojenství v zájmu kapitálu a imperialistické politiky.

Tendenci růstu té části vojenských výdajů, která je určena k financování vývoje a výroby nových typů vojenské techniky odhaluje i XXVI. sjezd KSSS. Současně zde upozorňuje na to, že „značná část těchto obrovských prostředků je určena na urychlení rozvoje nových druhů strategických jaderných zbraní“. [XXVI. sjezd KSSS. Praha 1981, s. 22.] Potvrzují to i údaje militarizace a zaměření výzkumu a vývoje v USA — viz **tabulku 1.**

Tabulka 1

**Rozdělení výdajů federální vlády USA na výzkum a vývoj podle resortů
v roce 1978-1979
(v miliónech dolarů)**

(Pramen: Science and Government Report. 1. 2. 1978)

Resort	1978		1979	
	celkem	z toho základní výzkum	celkem	z toho základní výzkum
Ministerstvo obrany	11 709	321	12 740	364
Ministerstvo energetiky	4 231	433	4 245	364
NASA	3 877	468	4 193	520
Ministerstvo zdravotnictví, výuky a blahobytu	3 137	864	3 258	992
Národní vědecký fond	753	688	829	755
.		.		
.		.		
Celkem	26 289	3 288	27 890	3 647

Tabulka 2

Vývoj výdajů na výzkum a vývoj vojenské techniky bundeswehru v letech 1975—1980
(v miliónech DM)

(Pramen: Wehrdienst. 801/1981. Bonn)

	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Výzkum	53,2	55,0	55,0	59,0	59,0	55,1
Institucionální výzkum	101,1	114,0	116,9	122,0	129,0	135,8
Nová technika	229,6	318,4	327,0	373,0	433,6	417,4
Pozemní vojsko	35,4	38,5	46,7	49,2	37,0	34,7
Letectvo	87,2	83,3	90,5	97,4	127,3	82,8
Námořnictvo	19,2	27,7	30,1	35,7	37,6	44,3
Elektrotechnika	38,2	50,5	39,7	54,8	96,3	105,5

Přitom je třeba vzít v úvahu, že tři rozhodující ministerstva a resorty — ministerstvo obrany, ministerstvo energetiky (do jehož kompetence patří i komise pro jadernou energii KAE) a NASA dostávají takto přes 75 % celkového rozpočtu federální vlády USA na výzkum a vývoj. Přitom se v dostupných materiálech uvádí, že výzkum těchto ministerstev je z 50 až 80 % strategicky orientován.

Rovněž zaměření vojenských výdajů imperialistických států na vývoj nové vojenské techniky je soustředěno do těch oblastí, v nichž je možné kvalitativní cestou jednostranně získat strategickou převahu. Potvrzuje to vývoj výdajů bundeswehru na výzkum a vývoj vojenské techniky za posledních šest let — viz **tabulku 2**.

Z uvedených údajů je patrné, že narůstá podíl institucionálního výzkumu. Je tomu tak zejména proto, že tento výzkum má již výrazně aplikovaný charakter. Jeho posláním je především vyvíjet nové generace zbraňových systémů.

Rovněž ve struktuře výdajů na výzkum prudce stoupá dotace těch odvětví, která jsou bezprostředně spojena s vývojem zbraní strategického určení a s vývojem kvalitativně nových druhů vojenské techniky, resp. s její modernizací. Proto také dochází během šestiletého časového rozmezí téměř k trojnásobnému vzrůstu výdajů na rozvoj elektrotechniky. Na nebezpečí a politické důsledky této cesty rozvoje vojenství poukázal XXVI. sjezd KSSS: „V rozvoji vojenské techniky se odehrávají rychlé a pronikavé změny. Vyvíjejí se kvalitativně nové druhy zbraní, především zbraní hromadného ničení. Jsou to takové druhy zbraní, které mohou jejich kontrolem a tedy i jejich dohodnutá omezení

mimořádně ztížit, ne-li vůbec znemožnit. Nová etapa horečného zbrojení poruší mezinárodní stabilitu a značně zvýší nebezpečí vzniku války.“ (XXVI. sjezd KSSS. Praha 1981, s. 27.)

Jak je zřejmé, nejen ekonomika imperialistických států je postižena rozsáhlou militarizací. Ta v podmínkách kapitalismu pronikavě zasahuje celou vědeckotechnickou revoluci a způsobuje zneužití jejích výsledků pro vojenskopolitické účely. Základní charakteristika imperialistického společenského systému podmiňuje totiž i jeho podsystémové složky. Podmiňuje tedy charakter, podstatu i celkové důsledky vědeckotechnické revoluce. Právě v tom spočívá základ jejích sociálně ekonomických, třídních a politických souvislostí.

Militarismus dnes přimyká vojenství k celému státnímu buržoaznímu mechanismu. Uvedená hlediska je proto nutné respektovat také při zkoumání vědeckotechnické revoluce ve vojenství, která se přímo či zprostředkovaně odráží ve všech oblastech společenského života, včetně vědeckých a technických výzkumů. Buržoazní teoretikové ve snaze zastít tuto skutečnost se uchylují k tvrzení, že prý vojensky stimulovaný výzkum má pozitivní vliv na vědeckotechnický rozvoj. Je sice pravda, že výsledky vojenského výzkumu je možné do určité míry aplikovat v civilní sféře. Avšak tyto možnosti využití jsou do značné míry omezené. Tak např. Rand Corporation uvádí, že asi 90—95 % objevů vojenského výzkumu může být bezprostředně využito jen při výrobě zbraní a pouze zbývající nepatrná část může být realizována i v běžné výrobě. Obdobně v r. 1973 zaregistrovala NASA celkem 378 patentů, z nichž pouze 16 % mělo naději na využití v civilní oblasti.

Úhrnný společenský produkt některých zemí v roce 1978
(v miliardách dolarů)

(Pramen: The Military Balance 1978/79, II SS London)

Tabulka 3

USA	2 106,6
EHS	1 955,0
Z toho: NSR	634,2
Francie	463,0
Velká Británie	302,0
Itálie	259,1
Holandsko	130,3
Belgie	97,6
Dánsko	55,3
Irsko	10,2
Lucembursko	3,3
SSSR	780,7

Nyní si můžeme dát odpověď na otázku, jakou úlohu má politika v rozvoji vědeckotechnické revoluce ve vojenském v kapitalistických státech. Jednou ze zvláštností imperialistické politiky je to, že v nejkoncentrovanější podobě odráží především ekonomické zájmy buržoazie a rozporuplnost současného třídně rozděleného světa. Politika diktuje tempo a směr vývoje vojenskosti v kapitalistických zemích s cílem zabezpečení ekonomických a politických zájmů buržoazie. Příčiny vědeckotechnické revoluce ve vojenskosti jsou proto spjaty s existencí imperialismu. Z toho vyplývá, že nehlubší a bezprostřední příčiny vědeckotechnické revoluce ve vojenskosti tkví v politice imperialistické buržoazie.

Vědeckotechnická revoluce ve vojenskosti plní v podmínkách kapitalismu dvojí úkol. Je pro monopoly prostředkem k získání obrovských zisků, které v civilní sféře nemají obdoby a zároveň politickým prostředkem nátlaku na socialistické země. Imperialismus se snaží vnutit socialismu nové kolo závodů ve zbrojení s cílem vyčerpat jej nejdříve ekonomicky a potom zničit vojensky. Buržoazní vojenští teoretici

kově vycházejí z kalkulací, které uvádí **tabulka 3**.

Stoupenci závodů ve zbrojení se snaží zneužít prozatímní priority USA ve výši úhrnného společenského produktu k avanturistickému tvrzení, že za předpokladu donucení socialistických států k novému kolu zbrojení se jim podaří zastavit jejich dynamický vývoj a posléze je likvidovat vojensky. Na iluzornost této koncepce poukazuje i XXVI. sjezd KSSS: „Současná vojenskostrategická rovnováha mezi SSSR a USA a mezi Varšavskou smlouvou a NATO objektivně slouží zachování světového míru. Neusilovali jsme a neusilujeme o vojenskou převahu nad druhou stranou. To není naše politika. Ale zároveň nedovolíme nikomu, aby takovou převahu získal nad námi. Takové pokusy a taková snaha jednat s námi z pozice síly nemají naprosto žádné vyhlídky.“ (XXVI. sjezd KSSS, Praha, Svoboda 1981, s. 24.)

Marxisticko-leninská teorie neodmítá objektivní charakter a zákonitost rozvoje vědeckotechnické revoluce ve vojenskosti. Současně však odhaluje subjektivní sociálně politické faktory, které ovlivňují

její zaměření a dynamiku rozvoje. Politika imperialistických států předurčuje vědeckotechnické revoluci ve vojenství cíl upevnit hroutící se kapitalistický společenský systém i za „jakoukoli cenu“. Proto proces vědeckotechnické revoluce ve vojenství v podmínkách imperialismu vyplývá z podstaty tohoto společenského systému a vyjadřuje nejvládnější zájmy kapitálu. Monopolistické kruhy nemají ani nejmenší zájem na omezení vojenských rozpočtů či zmírňování mezinárodního napětí. Naopak růst vojenských výdajů nemá obdobu. V USA dosáhly 150 miliard dolarů ročně. Avšak americký vojenskoprůmyslový komplex neuspokojuje ani taková astronomická čísla a požaduje více. Také spojenci USA a NATO, i když někteří velmi neochotně, se na nátlak Washingtonu zavázali, že budou automaticky zvyšovat vojenské výdaje div ne do konce nynějšího století.

Z toho je zřejmá expanzionistická snaha USA jako hlavní imperialistické moci získat zpět ztracenou historickou iniciativu a rozhodujícím způsobem diktovat vývoj světových dějin. „Lékem“ k tomuto obratu má být zvýšení výdajů na zbrojení všech členských států NATO. Nežetelněji tuto skutečnost dokresluje **tabulka 4.**

Zvyšování vojenských výdajů spolu s procesem vědeckotechnické revoluce ve vojenství má být prostředkem k dosažení hegemonistických cílů imperialismu. Také militarizace celé vědeckotechnické revoluce je bezprostředním výrazem vojenskopolitické snahy imperialismu blokovat a zvrátit proces uvolňování mezinárodního napětí a odzbrojení s cílem návratu ke studené válce a vojenské agresi vůči socialismu.

Socialistické státy musí proto sledovat dvojediný úkol:

— všestranně rozvíjet proces vědeckotechnické revoluce ve vojenství jako významný faktor obrany socialismu a využívat všech svých předností v ekonomické, sociálně politické a ideově kulturní oblasti k zabezpečení internacionální obrany socialismu,

— ještě aktivněji bojovat za proces uvolňování mezinárodního napětí a prosazování zásad politiky mírového soužití mezi státy s rozdílným společenským zřízením.

Reálné události politického vývoje světa po 2. světové válce mnohokrát potvrdily, že mír byl v globálních poměrech zachován zejména díky obranné síle světového socialistického společenství. Po celou tu dobu (z hlediska našeho zájmu) stály na jedné straně zmlilitarizovaná věda a technika zavlčená do služeb imperialismu a na druhé straně věda a technika jako faktor upevňování obranyschopnosti socialismu — jako mírotvorný činitel. V této souvislosti je třeba upozornit na tu důležitou skutečnost, že příčiny vědeckotechnické revoluce ve vojenství v socialismu nevyplývají z podstaty tohoto společenského systému. Zákonitosti a objektivní tendence, které působí uvnitř socialismu, jsou dokonce proti vědeckotechnické revoluci ve vojenství. Ta odčerpává značné prostředky, které by našly uplatnění v jiných sférách společenského života. Že jde o částky nemalé, potvrzují i výdaje států Varšavské smlouvy na zbrojení, které podle západních pramenů představovaly za rok 1978 částku 79 816 milionů dolarů. (Viz World Armament and Disarmament Yearbook. SIPRI 1979 — London 1979, s. 36 — 39.)

**Vojenské výdaje hlavních států NATO
(v miliónech dolarů)**

Tabulka 4

(Pramen: Priloženije k žurnalu MEMO. 1980, č. 8, s. 17)

	1949	1978	1979	1980	1983
USA	13 503	105 150	114 500	141 000	(plán)
NSR	—	21 370	24 390		
Francie	1 370	15 230	18 780		
Velká Británie	2 181	14 090	17 570		
NATO celkem	18 700	179 890	200 690	225 000	300 000

Z porovnání výdajů států Varšavské smlouvy a NATO na zbrojení je patrné, jak hluboce pravdivá je teze XXVI. sjezdu KSSS, že jsme nikdy neusilovali a ani „neusilujeme o vojenskou převahu nad druhou stranou.“ (XXVI. sjezd KSSS, Praha, Svoboda 1981, s. 24.)

Navíc vědeckotechnická revoluce ve vojenství v socialismu odčerpává určitou část výrobních sil od uskutečnění hlavního cíle — vybudování materiálně technické základny komunismu a zvyšování životní úrovně lidu. Přesto je nutné proces vědeckotechnické revoluce ve vojenství řídit a cílevědomě usměrňovat. V boji socialismu proti imperialistické agresi jsou výdaje na vojenské zabezpečení naší obrany historickou nutností, protože jsou jednou z podmínek vítězství komunismu. Nesmíme zapomínat, jak upozorňuje zpráva XVI. sjezdu KSC, že budování a obrana socialismu a komunismu nemůže být chápána v úzkém národním rámci, a proto vše, co děláme pro blaho našeho lidu spojujeme zároveň s vědomím internacionální odpovědnosti. Proto je nezbytné všestranně přispívat ke zdokonalování a zvyšování síly Varšavské smlouvy k tomu, „...aby náš společenský vojenskopolitický svazek spolehlivě chránil socialistické

vymoženosti našich národů.“ (Sborník hlavních dokumentů XVI. sjezdu KSC, Praha 1981, s. 7, 47.)

Vědeckotechnická revoluce ve vojenství v zemích socialistického společenství a především v SSSR významně posiluje pozice těch sil, které hájí mír na celém světě. V tomto smyslu je její úloha diametrálně odlišná oproti vědeckotechnické revoluci ve vojenství v kapitalistických státech. Vědeckotechnická revoluce ve vojenství má proto v socialismu jistou mírotvornou funkci. Také v socialismu je hybnou silou vědeckotechnické revoluce ve vojenství politika, avšak politika míru a boje za jeho zachování. U zrodu této politiky nestojí obecné příčiny vědeckotechnické revoluce ve vojenství, nýbrž objektivní zákonitosti obrany socialismu a míru. Smyslem využití výsledků soudobé vědy a techniky ve vojenství není snaha o převahu ve zbrojení, nýbrž koordinované úsilí socialistických zemí v čele se Sovětským svazem o trvalé prosazení procesu uvolňování i ve vojenské oblasti. Proto musí socialistické země vedle boje za postupné a úplné odzbrojení zaměřovat své úsilí na spolehlivé zabezpečení své obranyschopnosti. Významným činitelem ke splnění tohoto úkolu je rozvoj vědeckotechnické revoluce ve vojenství.